

Методика трудового навчання як навчальний предмет і галузь педагогічної науки

Анотація. У статті розглядається змістовий склад і структура понятійного конструкту «методика трудового навчання». Аналізуються становлення методики трудового навчання як навчального предмету і галузі педагогічної науки, шляхи визначення її цілей, завдань, дидактичних принципів, змісту, методів, форми організації трудового навчання на сучасному етапі розвитку освіти

Ключові слова: *трудове навчання, методика, мета, завдання, дидактичні принципи, зміст, методи, форми організації навчання.*

Abstract. *The article considers the semantic composition and structure of the conceptual construct «methods of labor training». The formation of methods of labor training as a subject and branch of pedagogical science, ways to determine its goals, objectives, didactic principles, content, methods, forms of organization of labor training at the present stage of education are analyzed.*

Keywords: *labor training, methods, purpose, tasks, didactic principles, content, methods, forms of organization of training.*

Постановка наукової проблеми. Оновлення законодавчої бази й освітніх стандартів сучасної середньої освіти потребує відповідних змін у системі організації предметного навчання, зокрема й трудового навчання. Розробка засад методики трудового навчання учнів 5-9-х класів в умовах Нової української школи обумовлює необхідність формування творчої, усебічно розвиненої особистості учня під час урочної та позаурочної діяльності. Це актуалізує необхідність оновлення підходів до розуміння понятійного конструкту «методика трудового навчання» як навчального предмету і галузі педагогічної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історичні аспекти становлення методики трудового навчання розглядаються в працях І. Бугаєвича та В. Гаргіна. Тенденції її розвитку висвітлені в дослідженнях О. Коберника, В. Мадзігона, В. Сидоренка, А. Терещука, Д. Тхоржевського. Вивчення поглядів названих науковців на цілі, завдання, найбільш ефективні методи і форми організації трудового навчання вказує на актуальність обґрунтування питань щодо сутності, змісту і структури сучасної методики трудового навчання, концептуальні основи оновлення якої задекларовані в Законі України «Про освіту» (2017 р.), Концепції «Нової української школи» (2016 р.) [10], «Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років», Державному стандарті базової середньої освіти (2020 р.) [6], Типовій освітній програмі для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (2021 р.), листі МОН України від 27.07.2012 № 1/9-530 «Щодо виховання сучасного громадянина в полікультурному середовищі засобами позакласної роботи».

Мета і завдання дослідження. У межах тематики статті визначимо змістовий склад і структуру понятійного конструкту «методика трудового навчання». Аналіз понять, які його складають, потребує звернення до термінологічного аналізу як теоретичного методу розкриття сутності досліджуваного конструкту шляхом визначення та уточнення змісту формулювань понять (термінів), які його складають [14].

Аналізовані нами поняття, поєднуючись термінологічними взаємозв'язками, утворюють поняттєву систему досліджуваного феномену, яка має відповідати низці вимог сучасного терміноведення: однозначність, точність, відповідність нормам літературної мови, відсутність емоційності та експресивності.

Виклад основного матеріалу. Методику трудового навчання видатний український вчений Д. Тхоржевський [18; 19] розглядає у двох аспектах: як навчальний предмет і як галузь педагогічної науки. Український педагогічний енциклопедичний словник [5] визначає методику навчального предмету як галузь педагогічної науки, яка досліджує закономірності вивчення певного навчального предмету.

Становлення методики трудового навчання як навчального предмету в Україні І. Бугаєвич [3] датує кінцем XVIII ст. У XIX ст. з'являються перші методичні розробки з трудового навчання в школі. Перша половина XX ст. відзначається теоретичним обґрунтуванням і дослідно-експериментальною перевіркою нагромадженого у попередні періоди емпіричних напрацювань зі змісту, методів і

форм організації трудового навчання в школі. Цей період характеризується створенням навчальних програм, підручників і методичних посібників і журналів для вчителів трудового навчання

Виходячи з того, що загальні закономірності процесу навчання розглядаються дидактикою, то методику навчального предмета визначають здебільшого як часткову дидактику [12], включаючи до її складу мету і завдання навчального предмету в системі шкільної освіти, обґрунтування його змісту, методів, форм організації і засобів навчання [16].

Виходячи з того, що до змісту трудового навчання в школі входять основи різних технологій обробки конструкційних матеріалів, пов'язані з проектуванням різноманітних об'єктів і процесів, з 70-х років ХХ ст. розрізняють загальну (спільну для всіх тем і розділів шкільної навчальної програми) методику трудового навчання і часткові методики з вивчення окремих тем і розділів шкільної програми трудового навчання [4].

Ефективності обґрунтуванням методикою трудового навчання педагогічним закономірностям надає опора її змісту на дані філософії і логіки освіти, педагогічної та вікової психології, гігієни, фізіології праці, історії науки, техніки і технологій.

Модернізація методики трудового навчання в період набуття Україною незалежності здійснювалася на засадах створення Державних стандартів змісту базової і загальної середньої освіти (2004 [7]; 2011 [6]; 2020 [8]), обґрунтування проектно-технологічної діяльності учнів на уроках трудового навчання як засобу стимулювання пізнавального інтересу, самостійності і творчої активності школярів.

Завдання сучасної методики трудового навчання визначається як опанування вчителем методично грамотним забезпеченням закономірних взаємозв'язків між трьома його аспектами: змістом трудового навчання, діяльністю вчителя з його викладання та діяльністю школярів (учінням) [16].

Розглядаючи сутність методики трудового навчання як самостійної галузі педагогічної науки, слід відзначити її об'єкт: спрямованість на вивчення закономірностей розвитку мети, завдань, загальних та спеціальних принципів, змісту трудового навчання, шляхів формування нахилів та здібностей учнів у процесі навчання.

Метою базової середньої освіти є розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу [6, с. 1]. Ця загальна мета конкретизована в меті сучасної технологічної освітньої галузі: реалізація творчого потенціалу учня, формування критичного та технічного мислення, готовності до зміни навколишнього природного середовища без заподіяння йому шкоди засобами сучасних технологій і дизайну, здатності до підприємливості та інноваційної діяльності, партнерської взаємодії, використання техніки і технологій для задоволення власних потреб, культурного та національного самовираження [6, с. 9].

До загальних завдань теорії і методики трудового навчання відносяться дослідження закономірностей, принципів, змісту, форм і методів трудового навчання в усіх освітніх, розвивальних і виховних аспектах на рівнях організації педагогічного процесу шкільної, позашкільної і педагогічної освіти [10].

Обґрунтування змісту, методів, форм організації і засобів трудового навчання здійснюється на засадах загальних та спеціальних принципів трудового навчання. Високу якість трудового навчання забезпечують основоположні загальнодидактичні принципи науковості, наочності, зв'язку навчання з практикою, послідовності і наступності, врахування вікових особливостей, міцності, активності. Будучи єдиними для всіх освітніх галузей загальної середньої освіти, загальнодидактичні принципи освіти виступають в органічній єдності, складають цілісну систему і мають специфічні особливості застосування в галузі технологічної освіти у вигляді спеціальних принципів: природовідповідності, культуровідповідності, творчості, варіативності, інтегративності, диференціації, системності, ергономічності та педагогічного проектування [16, с. 165].

Наступним важливим завданням методики трудового навчання як галузі педагогічної науки є обґрунтування його змісту. Питанням відбору та систематизації навчального матеріалу за

вимогами принципів трудового навчання в школі присвячені сучасні дослідження А. Терещука, С. Дятленка, О. Медвідь, В. Сидоренка, Р. Лещука [17]. Із накопиченого людством обсягу знань, умінь і навичок трудової діяльності методистами відбираються ті, що відповідають визначеним у Державному стандарті базової середньої освіти [6] завданням технологічної освітньої галузі. Критеріями відбору змісту трудового навчання в школі є вимоги до обов'язкових результатів навчання з технологічної освітньої галузі: формулювання учнями ідей та втілення задуму в готовий продукт за алгоритмом проектно-технологічної діяльності; творче застосування традиційних і сучасних технологій; ефективне використання техніки, технологій та матеріалів без заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу; турбота про власний побут, задоволення власних потреб та потреб інших осіб [6, с. 10].

Іншим завданням методики трудового навчання, є обґрунтування ефективних методів і засобів навчання, спрямованих на формування учнів базових і ключових компетентностей. Спираючись на об'єктивні закономірності пізнавального процесу, номенклатура і класифікаційні ознаки сучасних методів трудового навчання постійно розширюються, приділяючи увагу не лише прийомам передачі знань учителем, а й способам самостійного оволодіння школярами трудовими знаннями і вміннями з використанням сучасних дидактичних наочних посібників, інформаційно-комунікаційних засобів навчання [1; 2; 9]. У співпраці з психологічною наукою досліджуються виховні та розвивальні аспекти методів трудового навчання.

Предметом вивчення методики трудового навчання як галузі педагогічної науки є форми його організації. Найбільш дослідженими є урочні форми організації трудового навчання в школі [9; 13; 15]. Меншою мірою вивчені початкові можливості позаурочної форми організації самостійної пізнавальної діяльності школярів із виконання домашніх завдань.

Висновок. Отже, методика трудового навчання, як часткова дидактична галузь педагогічної науки має складний системний об'єкт дослідження, спрямована на комплексне, цілісне вивчення закономірностей змісту трудового навчання, діяльності вчителя з викладання та учіння учнів у їх взаємозалежності і зв'язку як складників базової загальної середньої, позашкільної і педагогічної освіти, так і дослідження окремих її структурних компонентів (цілей, завдань, принципів, змісту, методів, засобів і форм організації трудового навчання в школі) в межах загальної (спільної для всіх тем і розділів програми трудового навчання) так і часткової (особливості вивчення окремих тем і розділів шкільної програми) методик трудового навчання.

Список використаних джерел:

1. Алексюк А.М. Методи навчання і методи учіння. Київ: Знання, 1980. 48 с.
2. Бабанский Ю.К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе. Москва: Просвещение, 1985. 208 с.
3. Бугаевич І.В. Праця як навчальний предмет. Київ: Радянська школа, 1970. 99 с.
4. Гаргін В.В. Історія розвитку методики трудового навчання в Україні. Умань: ПП Жовтий, 2012. 166 с.
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
6. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти / Постанова Кабінету міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392. URL: <http://zakon2/rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>
7. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти / Постанова Кабінету міністрів України від 14 січня 2004 р. № 24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/24-2004-%D0%BF#Text>
8. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-devaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoi-serednoyi-osviti-i300920-898>
9. Коберник О.М. Дидактичні основи сучасного уроку трудового навчання. Трудова підготовка в закладах освіти. 2003. № 2. С. 3-7.
10. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf> (дата звернення: 13.09.2020).
11. Паспорт спеціальності 13.00.02 – теорія та методика трудового навчання. *Постанова Президії вищої атестаційної комісії України «Про затвердження переліку паспортів у галузі педагогічних наук» від 14.09.2006 № 6-06/8.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v06-0330-06#Text> (дата звернення:

08.03.2021)

12. Педагогічний словник / Акад. пед. наук України, Ін-т педагогіки; за ред. М.Д. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка, 2001. 516 с.

13. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. Київ: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

14. Рыженкова Т.В. Специфика процесса транстерминологизации в отраслевой терминосистеме: автореф. дис.канд. филолог. наук: 10.02.19. Москва, 2001. 21 с.

15. Сучасний урок технологій у старшій школі: навчально-методичний посібник / за заг. ред. О.М. Коберника. Умань: ПП Жовтий, 2011. 248 с.

16. Теорія і методика навчання технологій: навчальний посібник / І.П. Андрощук, О.М. Коберник, А.Ю. Цина та ін.; за заг. ред. О.М. Коберника. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2015. 474 с.

17. Трудове навчання. 5-9 класи: практичний посібник вчителів / С.М. Дятленко, В.М. Лещук, О.Ю. Медвідь. Харків: «Ранок», 2017. 128 с.

18. Тхоржевський Д.О. Методика трудового та професійного навчання. Ч. I: Теорія трудового навчання: підр. для пед. ВНЗ. Київ: РННЦ «ДІНІТ», 2000. 247 с.

19. Тхоржевський Д.О. Методика трудового та професійного навчання. Ч. II: Загальні засади методики трудового навчання. Київ: НПУ. ім. М.П. Драгоманова, 2000. 186 с.